

Методика діагностики рівня професійної готовності майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту до організації діяльності ДЮСШ

Переplьотчиков Д.О.

Класичний приватний університет

Анотація:

Розглядаються теоретичні питання визначення рівня готовності майбутніх фахівців фізичної культури і спорту до організації діяльності ДЮСШ. Представлено у загальному вигляді план створення структурно-функціональної моделі готовності фахівців фізичного виховання і спорту до організації діяльності ДЮСШ. Описано процедуру визначення удільної ваги факторів професійної готовності фахівців фізичного виховання і спорту до організації діяльності ДЮСШ. Подано кваліметричний апарат обчислення рівня їхньої готовності до організації діяльності ДЮСШ, а також загальний вигляд бланку експертної оцінки цієї готовності.

Переplьотчиков Д.А. Методика диагностики уровня профессиональной готовности будущих специалистов физического воспитания и спорта к организации деятельности ДЮСШ. Рассматриваются теоретические вопросы определения уровня готовности будущих специалистов физической культуры и спорта к организации деятельности ДЮСШ. Представлено в общем виде план создания структурно-функциональной модели готовности специалистов физического воспитания и спорта к организации деятельности ДЮСШ. Описана процедура определения удельного веса факторов профессиональной готовности специалистов физического воспитания и спорта к организации деятельности ДЮСШ. Подан кваліметрический аппарат определения уровня их профессиональной готовности к организации ДЮСШ, а так же общий вид бланка экспертной оценки этой готовности.

Perepletchikov D.A. Methods for diagnosing the level of preparedness of future specialists of physical education and sports unto the organization labour staff of youth sports school. The theoretical questions of determination of level of readiness of future specialists are examined to organization of activity of child's sporting schools. The plan of creation of structural functional model of readiness of specialists is presented to organization of activity of child's sporting schools. Procedure of determination of specific gravity of factors of professional readiness of specialists is described to organization of activity of child's sporting schools. The qualimetry vehicle of determination of level of their professional readiness is given. The general view of form of expert estimation of this readiness is presented.

Ключові слова:

готовність, організація, діяльність, кваліметрія, фахівці, фізичний, виховання, спорт.

готовность, организация, деятельность, кваліметрія, специалист, физический, воспитание, спорт.

readiness, organization, activity, qualimetry, specialist, physical, education, sport.

Вступ.

Після дезінтеграції Радянського Союзу дитячо-юнацький спорт в Україні переживає непрості часи, але система дитячо-юнацьких спортивних шкіл (ДЮСШ) збереглася, і сьогодні держава докладає значних зусиль до забезпечення необхідних умов її функціонування та подальшого розвитку. Проте до останнього часу не були впорядкована акредитація й атестація ДЮСШ, порядок організаційної діяльності ДЮСШ, умови оплати праці тренерів. Не дістали відповідного висвітлення питання діагностики професійної готовності до роботи в ДЮСШ випускників факультетів фізичного виховання, а також уже працюючих фахівців.

Досвід показує, що питання про методику діагностики професійної готовності фахівців фізичного виховання і спорту до організації діяльності ДЮСШ виникає в ряді професійно-обумовлених ситуацій, наприклад, при проведенні конкурсу на заміщення вакантної посади, або складенні характеристики вже працюючого фахівця. Визначення критеріїв, показників та рівнів готовності до організації діяльності ДЮСШ потрібне й для науково-дослідної роботи, спрямованої на вдосконалення відповідної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту.

Робота виконана у рамках дисертаційного дослідження «Підготовка майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до організації діяльності дитячо-юнацьких спортивних шкіл», яке включено до плану наукових досліджень загальної теми кафедри управління навчальними закладами і педагогіки вищої школи Класичного приватного університету (Запоріжжя) «Оновлення концептуальних засад української професійної освіти на етапі євроінтеграції» (№ держ. реєстрації 0109V002114).

© Переplьотчиков Д.О., 2010

Мета, завдання роботи, матеріал і методи.

Метою статті є розробка в загальному вигляді методики діагностики рівня професійної готовності майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту до організації діяльності ДЮСШ.

Результати дослідження.

Попередній аналіз наукових праць, присвячених формуванню у студентів різних компонентів професійної готовності, показав, що розробку діагностичного інструментарію доцільно проводити на основі кваліметрії – наукової дисципліни, предметом якої є методи кількісної оцінки якості тієї чи іншої продукції або діяльності. Ключовим поняттям кваліметрії є «якість», котра трактується як ієрархічно структурована сукупність корисних властивостей об'єкту, що обумовлює його здатність задовольняти певні вимоги у відповідності з його призначенням [5, с. 141].

Специфіка кваліметричного підходу при визначенні тієї чи іншої професійної відповідності полягає в широкому використанні експертних оцінок процесів або явищ, що не піддаються безпосередньому вимірюванню [5, с. 422]. При цьому, загальноновизнаним є те, що експертні оцінки у принципі, не можна вважати повністю об'єктивними, адже на експерта можуть впливати різні побічні чинники. У подоланні цього недоліку в нашому дослідженні велику роль відіграє грамотна побудова дослідження, яка передбачає: обґрунтування теоретичних засад оцінки готовності майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту до організації діяльності ДЮСШ; визначення критеріїв, показників і рівнів готовності до організації діяльності ДЮСШ; розробку конкретних інструментів та процедур оцінки готовності майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту до організації діяльності ДЮСШ.

У пошуку теоретичних засад для побудови мето-

дики, перш за все, ми звернулися до літератури, присвяченій методологічним питанням кваліметричних досліджень. Аналіз літератури показав, що найбільш повно теоретичні засади використання кваліметрії у педагогічних дослідженнях розроблені представниками компетентнісного підходу. Так, наприклад, А.І. Субетто на високому рівні узагальнення формулює декілька загальних принципів кваліметрії компетенцій. Перший з них – *принцип адекватної системності*, згідно якого, модель оцінки компетенцій по внутрішньому розмаїттю, складності, структурі має бути адекватною структурі оцінюваної компетенції (компетентності) [8, с. 59]. З першим принципом, пов'язаний другий: *принцип адекватності кваліфікації експертів кваліфікації тих людей, які проектували й формували ці компетенції*. Ще один принцип, *технологічний* – дозволяє здійснити формалізацію компетентності й сформуванню відповідну методик оцінки. Згідно нього, будь яку діяльність можна операціоналізувати, тобто представити її у вигляді паралельно-послідовної системи операцій із певними кваліфікаційними вимогами до їхнього виконання. Цю систему кваліфікаційних вимог, що визначаються трудовою діяльністю А.І. Субетто пропонує назвати квалітетом трудової операції, а сума квалітетів складатиме квалітет трудової діяльності. Цей квалітет діяльності є ідеальним образом компетенції, яку повинна мати людина, яка виконує цю діяльність із відповідною якістю. Іншими словами, ізоморфізм між системою компетенцій і системою квалітетів діяльності обумовлює готовність фахівця виконувати цей вид діяльності. Розмірковуючи таким чином, А.І. Субетто формулює наступний *принцип інверсії якості людини і якості її діяльності*, який слугуватиме підставою формування діяльнісно-технологічного напрямку кваліметрії компетенцій. Згідно цього принципу, логіка оцінки якості компетенцій розвертається на основі руху по «дереву компетенцій»: від одиничних компетенцій до комплексної компетенції. Виходячи із чого, оцінка комплексної компетенції формується як її комплексна оцінка [8, с. 61].

У відповідності з описаними вище принципами, у контексті нашої роботи, вищим рівнем (предметом дослідження) якості майбутнього фахівця фізичного виховання і спорту виступатиме готовність до організації діяльності ДЮСШ. На наступному, ієрархічно нижчому рівні, ця готовність підрозділятиметься на окремі компетенції, на наступному рівні функціональність має доводитися до таких менш загальних властивостей, що можуть бути вже безпосередньо вимірними або достовірно зафіксованими. Розмірковуючи таким чином, ми приступили до побудови структурно-функціональної моделі готовності майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту до організації діяльності ДЮСШ.

Попередній аналіз наукової літератури показав, що побудова цієї моделі стикається із проблемами методологічного, науково-міждисциплінарного характеру. З'ясувалося, що автори підходять до побудови подібних моделей із позицій різноманітних завдань дослідження, і тому, в основу цих моделей покладені найрізноманітніші системоутворюючі категорії: функції працівника, його особистісні якості, знання й уміння, що набуваються ним у процесі професійної підготовки тощо.

Відсутність єдиного погляду на побудову моделі

професійної готовності працівників спортивних установ, а також відносна новизна категорії «готовність до організації діяльності ДЮСШ» диктує необхідність проведення окремого дослідження, план якого опишемо нижче у загальному вигляді.

На *першому етапі* планується розробка карти експертної оцінки, де в якості змістовних ознак виступатимуть завдання та обов'язки означені в класифікаторі професій, а також Положенні про дитячо-юнацьку спортивну школу [7]. Виявлені завдання й обов'язки можуть бути уточнені в ході обговорення їх із тренерами й керівниками ДЮСШ. Далі буде проведено анкетування, у ході якого експерти (керівники ДЮСШ м. Запоріжжя) обиратимуть з даного переліку 3-8 найбільш важливих завдань та обов'язків, і оцінювати їхню значущість у балах від 1 – (мінімум) до 10 (максимум). Підсумком етапу, за нашим задумом, має стати обгрунтоване визначення мінімально достатніх характеристик керівника ДЮСШ, необхідних для якісного виконання ним професійних функцій.

На *другому етапі*, здійснюватиметься обробка результатів анкетування, а також їхнє опрацювання за допомогою пакету факторного аналізу програми Statistica 6 з метою встановлення факторної структури обов'язків і завдань адміністрації ДЮСШ, необхідних для організації труда персоналу. По суті, визначені фактори відображатимуть найбільш важливі напрямки роботи адміністрації дитячо-юнацької спортивної школи, тому є всі підстави розглядати їх як компоненти готовності майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту до організації діяльності ДЮСШ.

На *третьому етапі*, належить описати визначені компоненти через вихідні признаки, іншими словами, конкретизувати бажані професійні характеристики тих людей, що входять в адміністративний склад ДЮСШ, що дозволить отримати в явному вигляді параметри, які можуть бути безпосередньо вимірними.

На цьому етапі доцільно використовувати методологію компетентнісного підходу, а саме положення про те, що кожна з компетенцій у складі будь якої компетентності має явні чи неявні признаки когнітивної, діяльнісної та ціннісної складової (Ю.Г. Татур [1, с. 41], І.А. Зимня [4, с. 15]). Згідно означеного положення, зміст кожного з компонентів готовності до організації діяльності ДЮСШ складають компетенції, що ґрунтуються: по-перше, на особистісних позиціях, установках, які обумовлюють психологічну готовність до реалізації компетенції, а також здатність регулювати її прояв адекватно до тієї чи іншої ситуації; по-друге, знаннях засобів, програм виконання дій, шляхів рішення професійних задач; по-третє, уміннях, навичках, що є результатом досвіду реалізації знань.

Конкретне змістове наповнення теоретичної конструкції, заснованої на описаних вище вихідних позиціях, визначатиметься евристичним методом, сутність якого полягає в цілеспрямованому відборі можливих із точки зору прийнятої гіпотези варіантів, шляхом відкидання завідомо неможливих. На нашу думку, при цьому можна обмежитися двома-трьома найбільш важливими характеристиками по кожному з професійних обов'язків, формулюючи їх у вигляді концентрованих коротких висловів за допомогою іменників: «здатність», «навички»,

«знання», «готовність», «прихильність», «розуміння», «відповідальність» тощо [1, с. 33].

Зауважимо, що для підвищення точності обраного методу визначення професійно-необхідних характеристик співробітників ДЮСШ, можна залучити експертів. Однак, на нашу думку, у цьому немає необхідності, адже найважливіші вимоги до ефективного спортивного менеджера є більш-менш очевидними.

Завдяки такій послідовності дій ми отримаємо структурно-функціональну модель, до складу якої входять компоненти, що інтегруватимуть найважливіші завдання та обов'язки адміністрації, виконання яких необхідне для організації діяльності персоналу ДЮСШ, а ці завдання та обов'язки розкриватимуться в конкретних установках, знаннях та вміннях.

Наступним логічним шагом є трансформація структурно-функціональної моделі готовності майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту до організації діяльності ДЮСШ у конкретний діагностичний інструментарій. Загальний алгоритм для цього має такий вигляд: створення структурно-функціональної моделі → прийняття кожного виділеного напрямку (компоненту) за фактор впливу на готовність до організації діяльності ДЮСШ, з визначенням вагомості цього фактору (відмітимо, що обов'язковою умовою кваліметричної моделі є те, щоб сума вагомостей факторів дорівнювала

одиниці) → добір до кожного фактору змістових критеріїв, які б слугували показниками змісту діяльності певного напрямку → добір до кожного критерію показників його прояву (конкретний перелік знань, умінь, установок тощо).

Слідуючи описаному алгоритму, ми побудували в загальному вигляді зведений бланк оцінки, що поєднує критерії готовності до організаційної діяльності у ДЮСШ, а також показники сформованості цих критеріїв (спеціальні знання, вміння, установки, що є базою означеної готовності) (рис. 1).

Зведений бланк оцінки допоміг нам розробити кваліметричний апарат обчислення ступеня готовності майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту до організаційної діяльності у ДЮСШ, який може бути представлений формулою:

$$Q = \frac{F_1 S_{n1}}{n_1 e_{\max}} + \frac{F_2 S_{n2}}{n_2 e_{\max}} + \dots + \frac{F_i S_{ni}}{n_i e_{\max}},$$

де Q – оцінка готовності до організації діяльності ДЮСШ; $F_1 \dots F_i$ – факторна вага відповідного фактору; $S_{n1} \dots S_{ni}$ – суми балів, виставлених експертами за показниками критеріїв відповідних факторів; $n_1 \dots n_i$ – кількість критеріальних показників у кожному факторі; e_{\max} – максимальна бальна оцінка прийнята в обраній шкалі.

Фактор	Факторна вага	Критерії	Показник	Бал	Коефіцієнт відповідності критерію	Коефіцієнт відповідності фактору	Оцінка сформованості фактору
1	2	3	4	5	6	7	8
1	F_1	1.1.	1.1.1.				
			1.1.2.				
			1.1.3.				
		1.2.	1.2.1.				
			1.2.2.				
			1.2.3.				
		1.3.	1.3.1.				
			1.3.2.				
			1.3.3.				
...	
N	F_N	N.1.	N.1.1.				
			N.1.2.				
			N.1.3.				
		N.2.	N.2.1.				
			N.2.2.				
			N.2.3.				
Всього	1					Q	

Рис. 1. Загальний вигляд зведеного бланку оцінки готовності майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту до організації діяльності ДЮСШ

Пояснення граф: 1. Фактор управлінської компетентності, визначений на основі факторного аналізу. 2. Вагомість фактору, визначена на основі експертної оцінки. 3. Критерії – завдання та функції, визначені на основі освітньо-кваліфікаційної характеристики директора ДЮСШ. 4. Показники – евристично визначені знання, вміння, установки, необхідні для виконання функцій та завдань директора ДЮСШ. 5. Бал, що виставили експерти. 6. Коефіцієнт відповідності критеріїв, який обчислюється як сума оцінок показників (наявних знань, умінь, установок) поділена на максимальну кількість балів, яка може бути отримана за відповідним критерієм. 7. Коефіцієнт відповідності фактору, який обчислюється як середнє арифметичне коефіцієнтів відповідності критеріїв. 8. Оцінка сформованості факторів, що обчислюється як добуток вагомості окремого фактору й коефіцієнту відповідності фактору. Q – оцінка сформованості управлінської компетентності, що обчислюється як сума оцінок сформованості факторів, і лежить у межах одиниці.

У ході розробки засобів діагностики готовності майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту до управління ДЮСШ, постало питання про експертне визначення вагомості кожного з факторів. Для цього нами була розроблена така процедура: експерти, якими виступатимуть тренери і методисти ДЮСШ, відповідають на питання анкети, у якій пропонується оцінити важливість чотирьох складових організаційної готовності керівника ДЮСШ (готовність до роботи із тренерсько-викладацьким складом, організації фізкультурно-спортивної роботи, а також адміністративної та господарської діяльності), розподіливши між ними 10 балів. На основі заповнених анкет створюється матриця, у строках якої – номер респондента, у стовпцях – напрям діяльності, комірцях – оцінка, поставлена експертом. На основі цієї матриці визначається середнє арифметичне за кожним стовпцем, яке й представляє удільну вагу кожного окремого фактору.

Визначивши удільну вагу кожного фактору, сконструювавши зведений бланк оцінки, а також визначивши кваліметричний апарат обчислення ступеня готовності майбутнього фахівця фізичної культури і спорту до організації діяльності ДЮСШ, легко перейти до створення діагностичного інструментарію на основі найбільш розповсюдженого табличного процесору Excel, однією з переваг користування яким є те, що на основі отриманих даних, можна побудувати діаграму, що унаочнить результат дослідження.

Відмітимо, що подібний діагностичний інструментарій уже був використаний у педагогічних дослідженнях [3; 6; 9]. Проте, пропонувані авторами варіанти, на наш погляд, не позбавлені окремих недоліків. Зокрема, у системі діагностики компетентності Г.І. Хозяїнова «ЛІДЕР» не врахована факторна вага окремих компонентів. Теж саме відмічаємо у варіанті діагностичного інструментарію А.К. Маркової. Вказаного недоліку позбавлений інструментарій, запропонований Г.В. Єльніковою та В.І. Масловим. Проте, на наш погляд, варіант обчислення управлінської компетентності, запропонований авторами, можна дещо спростити без втрати точності результату.

Слідуючи логіці дослідження, після отримання масиву даних за допомогою розроблених інструментів, нам потрібно буде зробити лінгвістичне розпізнавання якісного рівня готовності до організації діяльності ДЮСШ на основі так званого нечіткого класифікатора, інакше кажучи, визначити рівні організаційної готовності.

Аналіз літератури, показав, що автори по різному визначають кількість якісних підмножин (рівнів) розвитку тієї чи іншої складової професійної готовності або компетентності, виходячи з того, що кількість рівнів, з одного боку, має спрощувати аналіз результатів дослідження, а з іншого, бути достатньою для точної диференціації стану досліджуваних. При цьому, у наукових працях, присвячених професійній підготовці фахівців фізичного виховання і спорту, найчастіше розмірність якісного класифікатора дорівнює п'яти, інакше кажучи, для позначення якісних рівнів використовується така множина значень: «Дуже низький, Низький, Середній, Високий, Дуже високий» [2; 6 та ін.].

У нашому дослідженні студенти тільки набувають необхідної кваліфікації, і тому більшість із них не можуть відповідати найвищим рівням професійної готовності, а це значить, що нам потрібна шкала, яка має достатньо дрібну градацію для того, щоб була змога точно диференціювати стан підготовленості студентів. Зважаючи на це, ми зупиняємося на п'яти рівнях сформованості готовності майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту до організації діяльності ДЮСШ.

Для пошуку меж цих рівнів ми плануємо визначити квантілі розподілу для масиву даних, отриманих у результаті пілотажного дослідження з використанням описаної вище методики. Дослідження плануємо провести на вибірці магістрів і спеціалістів факультетів фізичного виховання, які пройшли управлінську практику в ДЮСШ. Експертами виступатимуть керівники та тренери спортивних шкіл.

Висновки.

У загальному вигляді методика оцінки рівня професійної готовності майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту до організації діяльності ДЮСШ має включати: алгоритм експертної оцінки, дотримуватися якого допомагає спеціальний бланк, створений на основі структурно-функціональної моделі відповідної готовності; процедуру визначення факторної ваги кожного складника готовності майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту до організації діяльності ДЮСШ; формулу обчислення експертних оцінок, що дозволяє обчислити в межах одиниці бал готовності до організації діяльності ДЮСШ; нечіткий класифікатор готовності до організації діяльності ДЮСШ, який має п'ять якісних рівнів: «Дуже низький, Низький, Середній, Високий, Дуже високий».

Подальші дослідження передбачається присвятити перевірці ефективності описаної методики.

Література

1. Байденко В. И. Выявление состава компетенций выпускников вузов как необходимый этап проектирования ГОС ВПО нового поколения: Методическое пособие. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2006. – 72 с.
2. Волошко Л.Б. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації у процесі вивчення медико-біологічних дисциплін: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Л.Б. Волошко. – К., 2006. – 20 с.
3. Єльнікова Г.В., Маслов В.І. Моделювання управлінської компетентності керівника загальноосвітнього навчального закладу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kafmo.kiev.ua/>. – Заголовок з екрану.
4. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентного подхода в образовании. Авторская версия. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 40 с.
5. Лопатников Л.И. Экономико-математический словарь: Словарь современной экономической науки. – 5-е изд., перераб. и доп. – М.: Дело, 2003. – 520 с.
6. Маркова А.К. Психология труда учителя: Кн. для учителя. – М.: Просвещение, 1993. – 192 с.
7. Про затвердження Положення про дитячо-юнацьку спортивну школу (Постанова Кабінету Міністрів України від 5 листопада 2008 р. N 993) – [Електронний ресурс]: Сторінка «Законодавство України» сайту Верховної Ради. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
8. Субетто А.И. Онтология и эпистемология компетентностного подхода, классификация и кваліметрия компетенцій. СПб. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2006. – 72 с.
9. Хозяинов Г.И. Определение уровня профессионализма преподавателя // Труды ученых ГЦОЛИФКа: 75 лет: Ежегодник. – М., 1993. – С. 149-156.

Надійшла до редакції 15.01.2010р.
Перепльотчиков Дмитро Олександрович
acatum@gmail.com